

Ärg 22 Nr 4 2012

S:t Olof

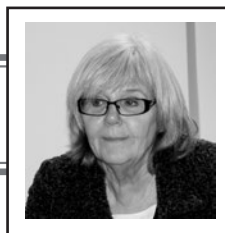
Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Bild från skådespelet Sju scener ur Torshällas historia.
Det är smedsänkan (Ingrid Pettersson) och prästänkan
(Kerstin Adolfsson) som samtalar. Prästänkan är djupt
olycklig men smedsänkan räddar hennes situation.

Läs mer om skådespelet på sid. 10

Åldermannen har ordet

För Sankt Olofs Gille har 2012 varit ett år fyllt med allehanda arrangemang, både gamla omtyckta men även lite nytt. Vi startade med ett nytt arrangemang på påsk-afton, Torshälla Konstrunda. Då ställde vi ut delar av vår textilskatt. Vi fick många besökare som var intresserade av våra broderier, kläder m.m. Till nästa års Konstrunda hoppas vi att vårt textilrum är klart. Ni är alla välkomna då!

Andra aktiviteter som återkommit är barnkulturdagarna, hantverksdagarna i juli, allsången i Mormorstäppan, höstmarknaden, samt historisk afton. Vi har haft många besökare på Bergströmska gården under våra olika arrangemang vilket vi är mycket glada för. I detta nummer av S:t Olof kan du se bilder från många av våra olika aktiviteter.

Vi har också haft ett jubileum i år. Det är Historisk afton som nu funnits i 10 år. Till detta jubileum hade Margaretha Lindén skrivit skådespelet Sju scener ur Torshällas historia. Scenerna framfördes i kyrkan med lysande insatser av skådespelarna.

Ett digert program som vårt kräver många frivilliga krafter. Som ett stort tack för alla insatser bjöd föreningen på en trevlig middag på Holmberget. Det blev en kväll med mycket god mat och mycket prat. Förutom alla dessa aktiviteter pågår fortsättningsvis även vår digitalisering av 100 gårdar, dokumentation av våra inventarier samt indexering av Torshälla tidning.

Hösten har gått fort och nu står årets sista arrangemang inför dörren. Det är givetvis Torshälla julmarknad den 9 december. På Bergströmska gården kommer det att vara en gammaldags julstämming. Om du vill uppleva julens dofter och smaker är du varmt välkommen till oss. Det är just det vi erbjuder den andra advent. Även i år kommer tomten med godis till barnen. Dessutom har vi vårt traditionella jullotteri med många vinster. En nyhet för i år är vår försäljning av julblommor samt halmsaker.

Vi tillönskar er alla

EN RIKTIGT GOD JUL OCH ETT GOTT NYTT ÅR!

Styrelsen

Den 24 augusti anordnades allsångskväll i mormorstäppan. På grund av vädrets makter flyttades allsången till Kvarnen. Tack vare skickliga musiker och en sångkör, som inte gick av för hackor, blev kvällen mycket lyckad. Omkring 50 glada "sångare" kom med picknickkorgar och humöret var på topp!

Vår medlem och tillika valberedare, Östen Belin, tilldelades 2012 års Birgerutmärkelse. Östen har under många år haft ett stort engagemang och ett levande intresse för utvecklingen av Torshälla och dess invånare. Han har varit och är aktiv främst inom Lions, idrottsföreningar samt kulturella föreningar.

Grattis Östen!

Text: Janett Eriksson

Foto: Janett Eriksson, Eva Gustavsson

Upplysningsskylt på entrédörren till ett café i Mariefred

ÖPPNAR de flesta dagar vid
09.00 eller 10.00

Då och då så tidigt som 07.00
Men vissa dagar så sent som 12.00
eller 14.00

STÅNGER gör vi ungefär
18.00 eller 19.00 ibland 16.00
fast då och då inte
förrän 20.00 eller 21.00

Vissa dagar, eftermiddagar eller
förmiddagar är vi inte
här överhuvudtaget,
men på sistone har vi varit här
nästan jämt, utom när vi är någon
annanstans fast vi borde vara här
då också!

Bild: Maj-Britt Kultsjö

Vi hoppas att Bergströmska gården har mer ordning på öppettiderna. Det blir ju å ena sidan inte lika rolig annons men å andra sidan är det mer pålitligt att vi har öppet ett par timmar varje torsdag.

Nästan varje torsdag, i alla fall!

Torshälla tidning

Torshälla tidning gavs ut mellan åren 1907 till 1946. Föreningen fick hjälp av Jan Bergsten att fotografera av tidningen och han var klar med detta arbete under 2009. Huvuddelen av tidningarna är således genomgångna, digitalt behandlade och sparade på en hårddisk.

Nu har föreningens arkivansvarige Björn Maxe påbörjat ett arbete att indexera tidningen i en databas. Det gör att vi i framtiden lättare kan söka fram intressanta artiklar. De årgångar som finns tillgängliga i sin helhet är från 1908 t o m 1942. Dessutom finns några enstaka nummer från 1907 och 1943. Resterande tidningar finns bevarade på Kungliga biblioteket och Gillet har inte lyckats få tillgång till dessa.

Så småningom kommer vi att kunna läsa tidningarna som ska finnas i Gillets

datorer. Björn Maxe strukturerar upp och förenklar sökvägarna. Det ska gå att söka på rubriker, personnamn, år och nummer m.m.

Björn räknar med att databasen kommer att innehålla runt 480 000 rubriker och hela arbetet ska vara genomfört inom ett par år.

Text o bild: Janett Eriksson

Kyrkans livskväll

Den 9 oktober hade Kyrkan arrangerat en av sina livskvällar då Björn Maxe berättade om gamla Torshälla. Vi fick följa hans uppväxt i Torshälla i ord och bild. Vid varje bild hade Björn en historia att berätta, om husägaren, de inneboende eller det bus som smågrabbarna hittade på. Vi fick många glada skratt då Björn bl.a. berättade om hur grabbarna åkte kälke från Klockberget ända ner till hamnen. Det var inte så mycket trafik på den tiden. Eller den gången då Björn åkte

nerför Kvarnfallet. Han skulle rädda en mössa som en skolkamrat bryskt blivit av med.

Många av åhörarna nickade igenkännande till de olika bilderna och historierna. En del byggnader är rivna sedan lång tid tillbaka.

Den trevliga kvällen avslutades med kaffe och en frågestund.

Janett Eriksson

Gård nr 2 Fortsättning från S:t Olof Nr 3

Gård nr 2 omkring år 1900

År 1894 flyttade familjen Karl Viktor Hellberg in i gård nr 2. Familjen bestod av Karl Viktor, hustrun Adele Charlotta Andersdotter och sonen Karl Viktor. Senare föddes även barnen Gösta, Blenda och Tore.

Till gården flyttade även Karl Viktors bror Johan Adolf, som samma år hade gift sig med Adolfina Fredrika Apolonia Kilander. De får barnen Hedvig Maria och Johan Elof.

Dottern Maria, som blev en bra pianist, spelade ofta till stumfilmerna på IOGT-

lokalen och Folkets Hus. Detta var från 1920-talet fram till ljudfilmens genombrott i början av 1930-talet.

Johan Adolf Hellberg, som var målar-mästare tillhörde stadsfullmäktige och var den drivande när man byggde Folkets Hus år 1900.

1904 flyttar J A Hellberg till Storgatan där han öppnar en målarateljé. Han var en duktig standar- och fanmålare, som bland sina kunder hade många fack-föreningar och klubbar inom den social-demokratiska rörelsen. J A Hellberg

var en välkänd och uppskattad person, som i många år var en av de styrande i Torshälla.

Karl Viktor Hellberg var född 1865 i gård nr 40, som låg snett emot nr 2 på Järnvägsgatan. Hans far var smeden Carl Fredric Hellberg, som kommit till Torshälla och sadlat om till smed efter sin tjänst som gardist. Det finns kaffekvarnar bevarade på Bergströmska gården, som han har tillverkat.

Karl Viktor hade ärvt faderns mekaniska färdigheter och startade tillsammans

med C A Pettersson firman Pettersson och Hellberg. Vid fabriken, som byggdes på tomtens södra sida, tillverkades remskruv, remlås, saxpinnar o. dyl. Karl Viktor konstruerade själv sinnrika maskiner, som än idag används i produktionen.

Efter Karl Viktor Hellbergs död 1945 övertog sonen tillika ingenjören Gösta Hellberg driften. Idag äger Gösta Hellbergs adoptivson Mats Hellberg företaget, som mestadels levererar sina produkter till bilindustrin.

Huset vid Järnvägsgatan 9 kallas allmänt för Hellbergska gården. Där växte de fyra barnen upp. Tore blev som bekant Torshällas sista borgmästare. Blenda bodde hela sitt långa liv kvar på gården. Äldsta brodern Viktor studerade till läkare och flyttade till Stockholm. Gösta övertog faderns verksamhet.

Pettersson & Hellbergs verkstad

Bernt Pettersson

Gård nr 2 Järnvägsgatan 9 från gårdssidan.

På Bergströmska gården

Här fejas det den 11 oktober. Fönster tvättades, golven skurades, mattorna ut i friska luften och mossor ska åter stoppas emellan fönstren. Vi rustar huset för vintern. Jan-Erik Kling, Hans Eriksson och Jim Nylén hjälps åt för att få dit innanfönstren. Hur klarade Bergströmskan av detta?

Även i år hade vi en lång rad våffelköpare. Det är lika trevligt varje år att träffa så många positiva och glada människor. Vi ses nästa år igen!

Under våren och sommaren har många medlemmar hjälpt oss i vårt arbete på Bergströmska gården. Man har bakat, kokat kaffe, gräddat våfflor, skött försäljning m.m. För att visa vår tacksamhet för allt ideellt arbete som lagts ned bjöd föreningen alla hjälpsamma på en tre-rätters middag. Den 4 oktober samlades vi på Holmberget där vi avnjöt lax med chevré, renfilé, kantarellsås och potatis samt pannacotta. Kaffe och kaka avslutade måltiden.

Aktiviteter under hösten

Tre koncentrerade damer på halmkurs. Här ska det tillverkas små halmaker till julmarknaden.

Från vänster: Iha Frykman, Svea Miedl-Olsson och Christina Åslund.

Margaretha Lindén, författare till skådespelet Sju Scener ur Torshällas historia. Skådespelet framfördes i Torshälla kyrka den 23 oktober 2012.

Läs mer om detta på sidan 10

Under september påbörjades reparationen av ladan i mormorstäppan. Det är Ellfolk Bygg som fått förtroendet att varsamt renovera taket och vissa andra delar av huset som börjat bli förstört av tidens tand. Arbetet var klart i oktober och nu är det bara färg som fattas.

Text: Janett Eriksson

Bild: Linda Johansson, Janett Eriksson, Hans Eriksson

Sju scener ur Torshällas historia

Den 23 oktober framfördes ett skådespel i Torshälla kyrka. Det var 10-årsjubileet av Historisk afton. Torshälla församling, Torshälla förvaltning/biblioteket och hembygdsföreningen startade de historiska aftnarna 2003. Det har varit många intressanta föreläsare under årens lopp och vid varje tillfälle har hembygdsföreningen, S:t Olofs gille, ansvarat för maten.

Denna kväll ägnades helt åt skådespelet där Margaretha Lindén skrivit sju olika scener ur Torshällas historia.

Skådespelet i sin helhet finns att läsa på Bergströmska gården.

De sju scenerna var:

Sen vikingatid

Den hemvändande vikingen Torbjörn kommer åter till Sverige och Thors-hargh efter sju vintrar utomlands. Här har mycket förändrats och de boende vid Thorshargh tillber inte längre guden Tor utan har kristnats. Torbjörn möter hustrun Tora samt barnen Torleif och Torun.

Vårvintern 1317

Germund och Olof har varit i Nyköping för att träffa kung Birger. Deras hustrur väntar nu oroligt på sina män som förhoppningsvis fått stadens privilegiebrev. Männen kommer och Olof läser upp brevet som de fått av kung Birger. Thors-hargh hade nu fått sina stadsrättigheter.

Sensommaren omkring 1479

När staden nu hade fått stadsrättigheter så skulle givetvis kyrkan byggas ut och dekoreras. Man kontaktar den unge målarmästaren Albert Målare för att få honom att dekorera kyrkan. Tanken var att kyrkan skulle målas både i valv och på väggarna. Albert hann endast måla ett valv innan han raskt gav sig iväg till Stockholm för att fria till en nybliven målarmästaränka.

Hösten 1580

Hertig Karl hade skaffat ett nytt tornur till Strängnäs domkyrka och ville nu skänka det gamla uret till Torshälla kyrka. Det var domkyrkosyssloman Niels Ericus som fick den stora äran att överlämna tornuret till Torshälla. Niels hade sina rötter här och var på så sätt en passande man. Från och med denna dag skulle ingen torshällabo behöva missa tiden.

Sommaren 1670

En prästänka och en smedsänka möts på stadens torg. Prästänkan var djupt olycklig och grät floder för att hennes änkeår snart var över. Då skulle hon varken ha försörjning eller bostad. Hur skulle det gå med henne och barnen? Smedsänkan fann på råd och i slutet av scenen kunde olycka bytas mot en ljusare framtid för prästänkan. Slutet gott.....

Branden november 1798

Natten den 9 oktober 1798 utbröt brand i ett brygghus på gård nr 15 i Torshälla.

Av stadens 100 fastigheter brann 56 gårdar ner totalt och 16 blev mycket svårt brandskadade. Borgmästarens lilla dotter Hedda sitter och skriver brev till sin kusin, om det som hänt i Torshälla.

Nyby gård 1827

Fristadsdirektören och styrelsemanen vid Carl Gustafs stads Gevärsfaktori, Eric Nordewall, har kallat på sin måg Adolf Zethelius. Adolf är utbildad guldsmed från Stockholm. De träffas vid Nyby hemman och Eric Nordewall delger sina planer att starta ett plåtvalsverk

vid vattenfallen. Som ansvarig för detta valsverk vill Eric Nordewall se sin måg. Adolf antar utmaningen och år 1832 står den nya bruksanläggningen klar.

Vi tackar Margaretha Lindén och alla inblandade skådespelare, berättare, ljudtekniker m.fl. för en minnesrik kväll. Ni gjorde alla en fantastisk insats! Som avslutning sjöng ensemblen Sängen om Torshälla, se text nästa sida.

Text och bild: Janett Eriksson

Nästan hela ensemblen på bild. Från vänster: Gunnar Sandewärn, Margaretha Lindén, Stefan Lalander, Anders Bånkestad, Ewa Bånkestad, Gunnar Dahlin, Helen Karlsson (stand in), Iha Frykman, Ingrid Pettersson, Kerstin Adolfsson och berättaren Sara-Margaretha Ingridsdotter. Framför på knä: Östen Belin och Peter Axelsson Saknas gör: Anne-Marie Andersson och Lisa Kuusinen.

Sången om Torshälla

Melodi: Wonderful Copenhagen

Text: Margaretha Lindén

Torshälla, Torshälla du är staden
Där det är mysigt att bo.
Uti hedenhös
var här väldigt ös
men nu är det lugn och ro

Torshälla, Torshälla fridens boning,
ändå så fyllt utav liv.
Här är hemmet mitt,
här är allt så fritt,
här finns allting man kan önska,
och grönska
och människa är så aktiv!

Torshälla, Torshälla i vårt hjärta,
du inspirerar vår sång!
Med din klara ström,
vacker som en dröm,
här känns aldrig tiden lång!

Torshälla, Torshälla Mälarens pärla,
nu vill vi sjunga ditt pris!
En så gammal stad
men ändå så glad -
här finns massor av historia, gloria,
fin på alla vis!

Holmberget på Nyströms tid

Om man gick upp på Holmberget via trapporna från Eskilstunavägen kom man först till Grindstugan. Där förvarade Georg Nyström en del allmogesaker. Vid räcket som syns i förgrunden är i dag en liten damm med en bro över.

Gamla torshällabor minns med saknad den pittoreska grenpaviljongen på Holmberget.

Den förstördes ett flertal gånger, varför man beslöt att riva den. Paviljongen var en naturlig plats där man kunde sitta och vila vid sitt besök på Holmberget.

På bilden syns Georg Nyström, som i grenpaviljongen hade en av sina favoritplatser.

Bernt Pettersson

Historisk afton 6 november

Förutom 10-årsjubileet har vi även i år anordnat en historisk afton. Med anledning av Strindbergsåret föreläste Tryggve Lundh om Strindberg och hans liv. Tryggve Lundh är en stor kännare av August Strindberg och har samlat många av hans verk.

Strindberg började sina studier vid Uppsala universitet men vantrivdes och började arbeta som lärare och informator. Under tiden fortsatte han sina studier till läkare. Han försökte också bli skådespelare men bestämde sig för att återuppta studierna på heltid. Dålig ekonomi gjorde dock att han slutade och flyttade till Stockholm. Där försörjde han sig till en början som konstkritiker.

Strindberg tillbringade många somrar på Kymmendö i Stockholms skärgård och skrev mycket om livet i skärgården. Under sina sista år bodde Strindberg i Blå Tornet på Drottninggatan i Stockholm.

Där inryms idag Strindbergsmuseet. Efter sin död har Strindberg även blivit uppmärksammas som konstnär.

Strindberg räknas som en av Sveriges mest betydande författare och dramatiker. Om man inte läst så mycket av Strindberg föreslår Tryggve att man kan börja med Hemsöborna, Röda rummet eller Tjänstekvinnans son.

Efter föreläsningen förflyttade vi oss till kyrkans hus. Där hade hembygdsföreningen dukat upp en måltid med skärgårdstema. Det var tre olika sorters strömmingslådor med potatis, bröd och ost. Därefter blev det förstås Bergströmskans äppelkaka. Till kaffet fortsatte Tryggve Lundh med en frågestund. Rolf Sundström från biblioteket lovade att de historiska aftnarna kommer att fortsätta.

Text och bild: Janett Eriksson

Övrigt

**Varmt välkommen till
Julmarknaden på
Bergströmska gården
den 9 december!**

**Vi har öppet mellan
kl 10.00 och 16.00!**

**Här finns kaffe, lussebullar,
glögg och pepparkakor.
Tomten kommer med godis
till barnen!**

**Julklappslotteri samt försäljning
av blommor och halmsaker!**

**Boken om Harriet Ebeling
finns att köpa på
Bergströmska gården.**

**Bra julklappstips!
Pris för medlemmar endast
100 kronor.**

**Måndag 11 mars 2013
Årsmöte i Kvarnen**

**OBS!
Medlemsavgifterna från 2013
Enskild medlem 100 kr
Familj 150 kr**

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Iha Frykman, ålderman..... tel 35 81 39
Jan-Erik Kling, v. ålderman..... tel 35 56 41
Berit Antonsson, skrivare..... tel 35 83 68
Janett Eriksson, v. skrivare..... tel 35 52 95
Hans Eriksson, gärdeman..... tel 35 52 95
Christina Åslund tel 34 30 06
Torbjörn Axner..... tel 35 50 35
..... mobil 070-600 60 70

Suppleant:

Gunbritt Eriksson..... mobil 076-251 74 29
Mikael Nyman tel 35 84 81

Museikommitté:

Styrelsen

Arkivkommitté:

Björn Maxe tel 35 50 43

Trädgårdskommitté:

Jan-Erik Kling tel 35 56 41

Aktivitetskommitté:

Christina Åslund tel 34 30 06

Kökskommitté:

Berit Antonsson..... tel 35 83 68

Redaktion S:t Olof:

Janett Eriksson, Bernt Pettersson,
Torbjörn Axner

Bergströmska gården Hembygdsgård

Lilla gatan 12, TORSHÄLLA
Telefon 016-35 50 76

Medlemsavgift: 100:- enskild, 150:- familj
Plusgiro: 26 81 47-6

Postadress: Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille, c/o Berit Antonsson
Georg Nyströmsgatan 30, 644 30 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se

Hemsida: www.sanktolofsgille.se

Ur museisamlingarna

I museets samlingar finns en av Allan Ebeling tillverkad originell vas, som till stor del har samma utformning som hans skulptur Tor och bockarna. Pjäsen är tillverkad i vanlig keramik och glaserad i en benvit färg, som påminner om porslin. Motivet har Ebeling hämtat från Mårten

Eskil Wings målning Tors strid med jättarna från 1872. Vasen är förmodligen tillverkad före skulpturen Tor och bockarna där samma motiv har legat till grund för konstverket.

Bernt Pettersson